A

MAGYARORSZÁGI OROSZOKRÓL.

VÁRADY GÁBOR

VOLT ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐ HIRLAPI CZIKKEIBŐL, ORSZÁGGYÜLESI ÉS MÁS BESZÉDEIBŐL, LEVELEIBŐL ÖSSZEGYÜJTÖTTE ÉS KIADJA

TABAKOVITS MIHÁLY,

IRHOLCZI G. KATH. LELKÉSZ, SZENTSZÉKI ÜLNÖK.

M.-SZIGET,

NYOMATOTT A MÁRAMAROSI RÉSZVÉNNYOMDÁBAN.

1895.

A
MAGYARORSZÁGI OROSZOKRÓL.

VÁRADY GÁBOR

VOLT ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ HIRLAPI CZIKKEIBŐL, ORSZÁGGYŰLÉSI ÉS MÁS BESZÉDEIBŐL, LEVELEIBŐL ÖSSZEGYÜJTÖTTE ÉS KIADJA

TABAKOVITS MIHÁLY,

IRHOLCZI G. KATH. LELKÉSZ, SZENTSZÉKI ÜLNÖK.

M.-SZIGET,
NYOMATOTT A MÁRAMAROSI RÉSZVÉNYNYOMDÁBAN.
1895.

MÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

FIRCZÁK GYULA

MUNKÁCSI EGYHÁZMEGYEI G. KATH. PÜSPÖK, SZENT-PÉTER ÉS SZENT-PÁL APOSTOLOKRÓL NEVEZETT TAPOLCZAI APÁT URNAK,

FIUI HÓDOLATTAL

AJÁNLVA.

ELŐSZÓ.

Méltóságos megyés Püspök úr!

Alig vannak igazságtalanabb vádak, alaptalanabb gyanusitások, mint azok, a melyek a mi orosz népünk ellen nem annyira a legközelebbi időkben, mint inkább a megelőző években hivatalos és nem hivatalos uton világgá bocsáttattak.

Majd a magyar alkotmány iránti hűsége, majd hazafisága vonatott kétségbe annak az orosz népnek, a mely ezred év óta jóban, roszban hű társa volt a magyarnak, s a megpróbáltatás legnehezebb időszakaiban küzdött a haza alkotmányos szabadságáért.

Sőt ezt a mi orosz népünket, a mely király és haza iránt való törhetlen hűségének minden időben annyi csalhatlan bizonyságát adta, panszlavismussal, sőt nem ritkán czentrifugál törekvésekkel is gyanusitották a rövidlátók, a multakat nem ösmerők és azok, a kik vétkes ráfogásokkal talán saját hatalmi befolyásukat igyekeztek öregbiteni.

Valahányszor ilyen támadások, ilyen gyanusitások akár a hirlapirodalom terén, akár a tör-

vényhozás kebelében, akár más úton nyilvános jellegü kifejezést nyertek, de más alkalmakkor is, a mi kerületünk országgyülési volt képviselője, Várady Gábor úr nem késett a mi orosz népünk alkotmányos érzelmeit, kétségbevonhatlan hazafiságát hirlapi czikkekben, országgyülési és más beszédeiben kitüntetni, s állitásait történelmi adatokkal is támogatni.

Ezeket a czikkeket, beszédeket, a mennyire falusi életemnél fogva is szerény köröm ezt megengedte, a lehetőségig gyüjtögettem azzal a szándékkal, hogy azokat együttesen nyilvánosságra bocsássam; azonban e szándékom végrehajtásában nevezett képviselőnk mindaddig, mig országgyülési képviselő volt, azon általa előttem ismételve kifejezett oknál fogva gátolt, hogy akadhatnak talán olyanok is, a kik ezen czikkeknek, beszédeknek azon időben, midőn ő még képviselő, külön és együttesen kiadását a képviselőválasztás érdekéből kortesfogásnak tekintenék, a mit ő mindig perhorreskált.

Most azonban az ő érve, aggodalma tárgytalanná vált és igy semmi akadálya nincs annak, hogy jelzett gyüjteményeimet, Várady Gábornak orosz népünk között is mindenkoron tisztelt nevét ezzel is megörökitve, s önzetlenül szerzett érdemeit ez uton is elösmerve, nyilvánosságra bocsássam.

És midőn ezt a gyüjteményt Méltóságodnak a legmélyebb tisztelettel ajánlom, teszem ezt azzal az

évek hosszu során szerzett tapasztalataimnál fogva megszilárdult meggyőződésem által vezéreltetve, hogy Méltóságod ugy is, mint egyházfejedelem, ugy is mint népünknek épen olyan szerető, mint köztisztelet és szeretetben álló atyja, kimagasló állásánál, a király és trón és a magyar haza iránt való tántorithatlan hűségénél fogva leginkább van hivatva a mi polgári reputácziónkat, ezredéves hirnevünket minden, bármely oldalról jövő támadás vagy gyanusitás ellen megvédelmezni.

Midőn Méltóságod előtt esedezem, hogy e szerény müvet kegyesen fogadni s azt nagy horderejü pártfogásában részesiteni méltóztassék, mély tisztelettel maradtam

Irholczon, Máramaros megyében, 1894. évi deczember 1-ső napján.

Méltóságodnak hódoló fia

TABAKOVITS MIHÁLY, m. k.,
g. kath. lelkész és szentszéki ülnök.

I.

MÁN JÓZSEF föispáni székébe beiktatása alkalmával, 1860. évi decz. 12-én a megyeház előtt adott fáklyászene után VÁRADY GÁBOR által mondott

BESZÉD.

Méltóságos Főispán úr!

1848-nak tavaszán volt, ötödfél ezret haladó iszonyuan hosszu nappal, s ugyanannyi álmatlan éjjel ezelőtt, midőn fáklyák világánál — mint most — üdvözöltünk téged, lánglelkü társaddal, Asztalos Pállal, kinek áldott hamvai fölött a kolozsvári Házsongárd sirhantja domborul. Üdvözöltünk titeket, kik meghoztátok nekünk azon 31 czikkből álló törvényt, mely előtt, mint a mahomedán az ő koránja előtt, szent áhitattal hajlunk meg ma is; mely nélkül nem volt, nincs és nem is leend számunkra üdv, melyért annyi ártatlan vér áztatta a haza szent földét, annyi tövis korona tűzetett föl a hűn elhalt vértanuk homlokára és a mely most is azon jel előttünk, a melyben győznünk, vagy meghalnunk kell!!

Tizenegy gyászos emlékü, nyomorban dús hosszú év után ismét itt állunk meg előtted, ki ujra meghozád nekünk a szabadság reményét. Akkor tündöklő fényes nap övedzte körül e reményt, most csak a hajnal egyes sugarai világitják meg ezt;

de akkor vihartelt felhők és sűrü éj borultak a magyar ég legszebb napjára, mig most fokonként kibontakozhatnak e sugarak a világosságot előlni törekvő fellegek közül, s kelet népe kelet felé fordult arczczal ismét üdvözölni fogja a napot az ő teljes ragyogásában!

Üdvözlünk téged Máramaros megyénk főispánja, előestéjén a napnak, a melyen ujra megnyilandnak előttünk a municipalis életnek, eddig oly sok buzgó kérés daczára, zárva tartott kapui; előttünk, kik barangoltunk, mint anyátlan gyermekek, kik hajlék és vigasz, de nem remény nélkül, idegenek valánk saját földünkön, saját házunkban.

És ime, most ismét bemehetünk e szentek szentélyébe, visszavivandók rég nélkülözött jogainkat s még erősebben megszilárditandók azon nyolcz százados alkotmányt, melyet sem a nyugati, sem az északi pusztitó szelek megingatni, annyival kevésbé elsöpörni nem tudtak.

Üdvözlünk téged szeretvetisztelt főispán! Ime, 170 fáklya fénye világol előtted, jeléül annak, hogy megyénk 170 községének fényben egyesült szelleme leng közöttünk, — hozván neked szerencsekivánatot a nehéz pályára, — szent fogadását a meg nem ingatható egyetértésnek és buzgó igéretet az iránt, hogy e haza szabadságáért munkaerőt, vagyont, vért, életet áldozni mindig készek vagyunk!

Nézz szét közöttünk. Itt látod közöttünk Balk és Drág utódait, hű román testvéreinket, a kiknek elődeivel vállvetve, karöltve vívták ki dicső őseink a nikápolyi, szendrői, nándorfehérvári, kenyérmezői véres tusákat, s részint nagy diadalokat! Azon hű

férfiakat látod itt, a kik méltók sirba szállt dicső elődeikhez, mert azon hűség magyar hazájokhoz, az a ragaszkodás, melyet 1848—1849-ben a csábitás ezer eszközei sem birtak megtörni s tévútra vezetni, bizonyosan kiállotta a tűzpróbát és bátran elmondhatjuk, hogy mi eggyek vagyunk, eggyek maradunk!

Itt látod Korjatovics ivadékait, hű oroszainkat, a kik — bár nekik a kenyér legbarnábbja jutott — soha sem zúgolódtak, örömmel fogadván minden falatot az édes anya: a haza kezéből, s a kik, mióta csak Kiewnél elődeinkkel békét kötvén, a dicső Álmoshoz csatlakoztak s e haza szent földjén megtelepedtek, s nélkülözések közepette is épen oly hűséggel teljesiték hazafiui kötelességöket, mint a „dús kalászt hullámzó térek“ magyarjai. Igen, mi eggyek vagyunk; eggyek, mint a meteor anyaga, melyet az ég izzó villámai olvasztottak egybe!

A borsai Pietrosztól le a Nagy-Ág torkolatáig, a Cziblestől és a Tisza-forrástól a verhovinai havascsúcsokig csak egy gondolat, egy érzemény honol: hogy Kárpátoktól Adriáig legyen minden ember törvény előtt, jogok gyakorlatában és terhek viselésében egyenlő, legyen az összes nemzet jó és balsorsában — főleg a következendő eszmeharczok nagy napjaiban — testvériesen egyetértő és legyen e magyar haza annyi véres küzdelmei után mindenekfölött szabad!

Imádkozunk szabad eged alatt magyarok nagy Istene, a kiben soha meg nem csalatkoztunk, a ki soha meg nem engedted, hogy e 15 milliónyi nép, a czivilizáczió, a polgári szabadság bajnok előőrse,

itt keleten elsodortassék azokról a védbástyákról, a melyekre őt kegyelmed felállitotta, tartsd meg és virágoztasd e hazát!! Ime fáklyáink füstjei — mint Abel áldozata — feléd emelkednek, hogy meg vigyék neked ezen hármas kérésünket:

Éljen Mán József főispánunk, a kiben mi reményünket helyezzük, a ki nekünk örömünk, dicsőségünk, garancziánk! Éljen a nagy és szabad haza! Éljen azon felkenendő király, a kinek halántékait fogja ékesiteni Szt. István koronája!

II.

A TALABOR-VÖLGY.*)

(Megjelent a „Máramaros“ 1865. évi 21-ik és 22-ik számában.)

Történelmi tekintetben a völgy több nevezetes pontot mutathat fel.

Állitólag a kricsfalusi nemes Sztojka-család birtokában van egy XIV. századbeli adomány-levél, melyből az tünik ki, hogy Imsád, Nejegrovetz és Szinevér szomszédságában a Jaszenovecz-patak partján egy ezen patakkal hasonnevü község létezett; azonban egy későbbi rendkivüli földrengés által, melynek idejét a hagyomány meghatározni nem tudja, a Verchnyegrovecz és Jaszenovecz havasok leomlott részei által, ezen község a lakosság nagyobb részével együtt eltemettetett, csak a távollevők menekülvén meg. Sajátszerü, hogy a templom akkor épen maradt, melynek egyik harangja állítólag a szinevéri, másik az imsádi toronyban van. A szinevéri kis harang, melyen e felirat van: „In te Domine speravi“, nem lehet az; a nagyobb harangon pedig az évszám 1680. A szent képek a szinevéri templomban őriztetnek.

Igen sok pont van e völgyön, mely a Rákóczyak korszakára emlékeztet. A fentebb emlitett Popágya-

*) Az érdekes leirásnak csak egyes pontjait közöljük.

havason most is mutatják a Rákóczy nevét büszkén emlegető derék oroszok a „Rákóczy-útat“, melyen egy régi szekér-út nyomai láthatók; sőt ezelőtt nehány évvel ezen havas aljában egy öt küllővel ellátott megvasalt kerék-falfát talált egy juhász, mely bizonynyal ágyu-kerék lehetett, miután ezen havas közelében más szekér sohasem járt.

Ezen úton jött át Rákóczy 1703-ban, juniusban Drozdoviczéről, hol őt a Máramaros-, Szatmár- és Ugocsamegyékben egybegyült nép küldöttei: Majos és Papp Mihály a csapatvezénylet átvételére felkérték. Drohobiczán vévén Rákóczy a hirt, hogy az összegyült nép Károlyi által Dolhánál szétveretett, megindult a szétszórt nép összeszedésére, s „Emlékiratának“ tanusitása szerint a hegyekben eltévedvén, Krinecz nevü faluba jöttek. Itt csatlakoztak hozzá Móricz és Horváth csapatai is, s miután a minden oldalról összeszedett népből serege 3000-re szaporodott volna, különböző irányba megindított hadoszlopokban a munkácsi síkságra szállott le.

Hidegpataktól mintegy órányi távolságra, a gácsországi határszélen északról dél felé nyuló irányban egy 80 ölnyi hosszu, 5 láb magas, egyenes vonalu földhányás van, melynek északi végétől nehány ölnyi távolságban mogyoróssal benőtt, de most is jó karban lévő 10 ölnyi hosszu árok nyúlik el. Ezen védműveket „Rákóczy-sánczok“ név alatt ismeri az e vidéken lakó orosz nép. Megmutatják az árok partjait, melyek a fejedelemnek és kiserete főbbjeinek asztalul szolgáltak. Megmutatják a havas oldalán a nyilást, hol az ágyuk voltak fölállitva.

E sánczoknál a fejedelem három napig tanyá-

zott a monda szerint; s a negyedik napon „két aranyos öltözetü ur vezette a siró (?) fejedelmet lovához s aztán eltávoztak Galicziába.“ Látható, hogy a monda a bejövetel helyét és idejét a kivonulás helyével és idejével cseréli föl, miután Rákóczy nem ezen vonalon távozott el a hazából, legalább semmi adat nincs reá, hogy Alsó-Vereczkéről, honnan 1711. február 20-ról intézte ismert levelét Károlyihoz, erre vette volna utját; mig arra igen sok adat van, hogy 1703-ban több ideig tartózkodott e helyeken, itt szedvén össze seregét. Ezt igazolják a fentebb leirt erőditések is.

Ezen sánczoktól 150 lépésnyi távolságban, egy óriás fenyőfa tövében ölnyi szélességben buzog fel a tiszta forrásviz oly bőségben, hogy belőle ezer lovat meg lehetne itatni. E forrás a Hidegpatakra lefolyó patakot képezi, melyből aztán a Nagyág vize támad. A nagyszerüen szép táborhely igen czélosan volt megválasztva.

Felső-Hidegpatakon legalább 60 Rákóczy nevü orosz családlakik jelenleg is, valószinüleg azon családok utódai lévén ezek, melyek a hazája szabadságáért küzdő fejedelem seregéhez tartoztak, s egy vagy más tekintetben kitünő szolgálatot tettek.

Hidegpatakon és vidékén a Rákóczy nótája egész legutóbbi időkig ismert volt a nép között, s nemcsak a népzenészek meglehetősen játszották, de többen dalolni is tudták azt. Ezen század negyedik tizedében egy főszolgabiró 25 bottal büntetett egy hidegpataki czigányt, mert a Rákóczy-nótát el merte hegedülni. Midőn 1846-ban Rétyi László szolgabiró a hegedü-martyrnak fiát a Rákóczy eljátszására fel-

szólitotta, ez előbb vonakodott a kivánságot teljesiteni, mondván, hogy atyja keméuy büntetést szenvedett ezért s csak sok kérés után és 3 ezüst húszas ráadása mellett lehetett a félénk szivet kissé megkeményiteni, hogy a szép nótát nagy aggodalmak között egy párszor elhegedülje. Mindezt, bár szigoruan véve a Nagyág-völgy történetéhez tartozik, jónak láttuk e helyütt megemliteni, azon időben ezen vidék el lévén foglalva a fejedelem seregei által.

A monda szerint Rákóczy Szinevér községhez tartozó „Tócska“ nevü kis telepitvényben egy Szvatnya Vaszily nevü paraszt embernél ebédelt. Az ajtó fölé vésett e szavak: „Hic fuit Rakoczy, Anno 1703“ a háznak ezelőtt 5 évvel történt összeomlásáig olvashatók voltak. Kár, hogy az illető háztulajdonos, kinek ősei a zabkenyérrel fűszerezett fejedelmi ebédet rendezték, ezelőtt néhány évvel elhalálozott a nélkül, hogy a hagyomány részleteiről felvilágositást adott volna.

Vulsánától, a Kalocsa és Kövesliget között fekvő egyik kis telepitvénytől déli irányban, a Talabor balpartján fekvő domboldalokon egy hosszu sáncz nyulik el, melyet maig is „Rákóczy-sáncz“-nak neveznek: a Vulsána és Kalocsa közelében pedig egy másik, hasonlag Rákóczy-féle sáncz vonul el. Vajon II. Rákóczy György vagy II. Rákóczy Ferencz életéből-e: nem tudhatni. Mondják, hogy ezen sánczokat a történhető visszavonulás fedezésére készittette II. Rákóczy Ferencz; azonban a munkácsi szerencsétlen csata után Zavodka felé kénytelenittetvén vonulni, ezeket többé igénybe nem vehette.

Vulsána és Kalocsaláz között a Talabor jobb partján jéghideg vizet tartalmazó forrás buzog föl, melyet a nép „Rákóczy-forrás“-nak nevez, s kegyelete jeléül rendesen szép kövekkel rakja körül. A monda szerint a salánki gyülésről Lengyelországba távozó fejedelem erre vevén utját, ezen forrásból ivott volna. A tény maga való lehet, de az időben tévedés van, miután a fejedelem 1711-ben, mint már feljebb emlitettük, nem ezen, hanem a vereczkei völgyön ment ki.

Kövesliget és Vulsána között egy Bóczár nevü kis telepitvény van, mely orosz szó magyarul annyit tesz, mint: „czár-császár volt“ (itt), mely telepitvény Rákóczy, de valószinüen II. Rákóczy György idejéből vette nevét, miután gróf Rhédey László 1657-ik évi naplójában ezeket irja: „Január 2-án indultam Isten kegyelmességéből hadakkal, s az mi kegyelmes urunkkal együtt, második Rákóczy Györgygyel, Erdélyből Lengyelország felé. Én pedig magam Küküllővárról jöttem ebédre Vesszősre, hálni Forróra. 3-án ebédre Kocsárdra, hálni Koppánba. 4-én Kolozsvárra, hálni Kisjenőbe. 5-én ebédre Szamosujvárra, urunkhoz hálni Némába. 6-án ebédre Kaplanra, hálni Dobokára. 7-én ebédre Priszlokra, Kővár mellé, hálni Tótfaluba. 8-án ebédre Váraljára, hálni Remetére. 9-én ebédre Viskre; hálni Husztra. 11., 12., 13., 14., 15-én ott. 16-án indultam Husztról ebéd után, mentem hálni Viskre urunkhoz. 17-én ott. 18-án indultam urunkkal együtt ebédre Úrmezőre, hálni Kövesligetre. Aznap tért vissza Viskről Erdélybe asszonyunk. 19-én ott Kövesligeten. 20-án ebédre Imsádra. Az nap tért meg apámuram őnagy-

sága vissza. 21 és 22-én ott. Az nap ment főgenerál Kemény János uram egy rész haddal elől. 23-án, 24-én, 25-én ott. 26-án Ökörmezőre. 27-én Izára (most Iszka). 28-án Hidegpatakra. 29-én Tarnóczra. 30-án Szkolyára. 31-én Alsó-Szinaviczkára“ stb.

Ezen fejedelem tehát nem csak végig ment csapataival e völgyön, hanem ott s különösen Imsádon, a bű orosz nép között több napot is időzött.

Azon időben történt, hogy a téli idő hirtelen meglágyulása miatt az árvizek e völgyet elboritván, a csapat egy része elfagyott, vagy a vizbe fult, vagy elmaradozott, főleg miután az árvizet követett nagy hóesés miatt csak nagy bajjal lehetett a havasokon át „egy hitvány útat“ csinálni Lengyelország felé. (Lásd Segesváry Bálint krónikáját.)

Kétségtelen tehát, hogy ezen fejedelem 25,000 főnyi hadseregével e völgyön át nyomult Krakó felé a svédekkel egyesülés végett.

Ezért igen hibás Korabinszki munkájában az az állitás, hogy „Boczár“ oláh elnevezés volna s e szó azt tenné: „Ökörország“, mert ezt a román igy tenné ki: „czárá bóuluj“.

Ennyit ezúttal a völgyre vonatkozó történelmi adatokból.

Jól esik a természet nyujtotta legnagyobb gyönyörök között is búcsut venni a Verhovinától, mert bármily szép légy te regényes vadon, bármennyire emelkedett keblünk a bérczek, az égbolt előcsarnokai, a havasok tetején: mégis sokkal nemesebb, jótékonyabb, melegebb azon érzelem, mely az elhagyott s viszontlátott szebb tájak, nyájasb, tágasb völgyek megpillantásakor szállja meg keblünket;

főkép midőn az alig nehány ölnyi, keskeny kalocsai völgyből az előttünk legszebb oázokat feltüntető kövesligeti mezőkre érünk, s önként Petőfi: „Szép vagy te Alföld“ szavai jutnak eszünkbe.

És ha nekünk, hegylakóknak jól esik szűk láthatáru zártfalakhoz hasonló bérczek után szabadabb látkörü tájakat szemlélhetni: mit érezhet az alföld, a puszták fia, midőn bérczeink közül kiszabadulhat és sok mértföldnyi távolságban megláthatja faluja csillogó toronytetőjét, aztán kéménye füstjét, a pajzán délibábot s a beláthatlan semmiséget?

De tovább nem vágyunk; túl a bérczeken nekünk nincs boldogság, mint a svájczinak nincs.

„Itt ringatták bölcsőm, itt születtem,
Itt boruljon rám a szemfedél, itt
Domborodjék a sir is fölöttem.“

III.

OROSZ ÁLMOK.

(Lásd a „Máramaros" 1866. évi 36-ik számát.)

„Oroszország egészen Kárpátig, sőt azon innen is egész a Tiszáig!" ez volna tehát Pétervárott a legujabb s nem megvetendő jelszó.

És itt két kérdés merűl fel előttünk. Meg fogná-e ugyanis Európa Lengyelországnak oly módon egyesitését engedni, hogy egyesülésében tétessék az semmivé az orosz uralom által? és vajjon a „Tiszáig terjedő oroszországi határ gúnymosolyt érdemel-e, vagy érett megfontolást? A másik kérdés pedig az, hogy a galicziai s főleg hazánkbeli oroszok undorral, vagy előszeretettel tekintenek-e ezen annektálás valósulása elé.

Az első kérdésre adandó feleletet a diplomatákra bizzuk, kik I. Napoleon hires jóslatát, hogy „50 év mulva Európa vagy szabad lesz, vagy orosz", félszázad alatt folyvást ignorálták és most is ignorálni látszanak, pedig a jósolt 50 év még nem nagyon telt le.

A második kérdés első részére a „Slovo" egyik közelebbi számában találunk feleletet. Ezen lap

közzéteszi a galicziai oroszoknak Lembergben nem rég megjelent manifestumát, melyben a többek között világosan ezek állanak: „Mi nem vagyunk ruthenek, hanem oroszok; mi Galicziában, Magyarországon oly oroszok (Russen) vagyunk, mint honfitársaink Kiew-ben, Moszkauban, Tobolskban, stb. A mi történelmi traditiónk: az ősi tiszta nem-egyesült hit. Egyszer már át kell lépnünk a Rubiconon és mindenki előtt kijelentenünk, hogy mi nem fogjuk magunkat testvéreinktől chinai falak által elválasztatni, és hogy mi nem mondhatunk le arról, hogy nyelvi, literaturai, egyházi és nemzeti tekintetben a többi orosz világhoz tartozzunk. Mi nem az 1848-iki ruthenek, hanem valódi oroszok vagyunk.“

A vallomás ép oly egyszerű, mint érthető. Csak egy maradt ki: tudniillik a politikai tekintetben való egység; azonban a sajtó viszonyok okozta ezen hiányt a pétervári lapok minden himezés nélkül kiegészitik.

És Bécsben mégis nyugodtan alusznak, sőt a közelebbi években is megengedték, de még elő is mozditották, hogy a lőpor-hordók körül mindenki tetszése szerint járjon égő fáklyákkal.

A második kérdés utóbbi része a hazánkban lakó oroszokra vonatkozik, azokra, kik a kiewi és ukrájnai találkozás óta búban, szerencsében őszinte testvériséggel osztoztak velünk, s kik, bár a kenyér legbarnábbja jutott osztályrészökül, sem a hazaszeretetben, sem az áldozatkészségben nem engedték magokat többi honfitársaik által fölülmúlatni.

Az ezredéves mult nyújtotta tapasztalások szép

és biztos kezességet szolgáltatnak nekünk a jövőre nézve, hogy e népet, súlyos helyzete daczára is mindig ott fogjuk találni, a hol a hazáért küzdők, munkálkodók sorakoznak, s hogy e nép legnagyobb része a Pétervár felé integető s a loyalitás köpenyege alatt valóságos elszakadást forraló hamis prófétákat, mihelyt a szándok tisztán fog előtte állani, kész leend megkövezni.

Csak aztán meg ne feledkeznék a kormány e jóra való népről, bár segitené azt inségében s mozditaná elő annak nevelésügyét valódian erkölcsi és szabadelvü irányban; és ha ezt tenni nem birja: engedjen helyet egy magyar felelős minisztériumnak, mely ezt birni is, akarni is, tenni is fogja.

IV.

KÉPVISELŐHÁZI BESZÉD.

1868. évi junius 23-ik napján.

Az 1868-ik évi juniusban a sójövedékre vonatkozó törvényjavaslat tárgyaltatván, midőn a Máramaros megye lakossága részére kiszolgáltatandó só árának meghatározása iránti központi bizottsági jelentés folytatólag tárgyalás alá vétetett, Várady Gábor jun. 23-iki beszédében Máramaros megye népe érdekéből a sóárnak mérséklését inditványozta s a többi között ezeket mondotta:

„Nem Máramaros megye érdekében szólalok fel, mert különben el kellene mondanom, követve a mult napokban nyilatkozott nehány szónok példáját, hogy azon megyebeli derék orosz nép, mely részére a hazai kenyérnek mondhatni a legbarnábbja jutott, mindig hive volt a hazájának és hive jelenleg is“ (Éljenek!) stb. stb.

„Mind ezt és ehhez hasonló érveket kellene elmondanom, ha nem tudnám, hogy itt nem hazafiui érdemek mérlegeléséről és jutalmazásáról, hanem csupán arról lehet és van szó, hogy a sóegyedáruságból a honpolgárokra háromló teher miként osztassék fel igazságosan, méltányosan, az állampénztár minél kevesebb vesztesége nélkül“ stb. stb.

V.

AZ OROSZ NEMZETI HÁZ.

(Lásd a „Máramaros“ 1871. évi 35-ik számát.)

A „panszláv propaganda“ tigris körmei, ugy látszik, napról napra nagyobban, élesebben mutatkoznak. A kiewi szláv „Jótékony Egylet“ felhivást bocsátott ki az orosz közönséghez oly czélból, hogy az Ungváron épitendő „Ruszky Narodny Dom“-ra (Orosz nemzeti házra) adakozni szláv testvéri kötelességnek ismerjék.

A felhivás kivonatban igy hangzik:

„Mióta fellángolt keblünkben a szláv egység nagyszerü eszméje s fajrokonaink iránt szivélyes rokoni vonzalmunk: a nélkül, hogy egyéniségöket törekednénk megsemmisiteni, első kötelességünkké vált nekik anyagi és erkölcsi segélyt hozni, mert e nélkül sokan közülök hitök és nemzetiségöktől elidegenittetnek. A Kárpátok tulsó oldalán, Magyarország azon részében, mely régi időktől fogva Magyar-Oroszországnak neveztetik, él egy velünk rokon nemzet. Ezen „Oroszország“ kevésbé ismeretes előttünk azért, mert nem állottunk vele közvetlen érintkezésben, másrészt pedig, mert köztünk és közte fekszik Gácsország, a hol az orosz név esküdt ellenségei a lengyelek uralkodnak. — Ezen tarto-

mány (a praetenziós „Magyar-Oroszország“) a németek és magyarok befolyása alatt áll, kik nemzetiségünk ellenségei, iparkodván ezt gyökerestől kiirtani ember emlékezete óta orosz területeken.

„Helyzetök nehészsége s gyámoltalanságok sulya alatt nem állhatván ellen a vagyon, iskolák és hivatalok birtokában lévő németeknek és magyaroknak, számos testvérünk nemzetiségéhez és hitéhez hütlen lett. Még száz év előtt a Kárpátokon túl másfél millió tiszta orosz lakott, de jelenlegi számok alig megy már 500000-re (!) Igy fogy és hull el rokon nemzetünk nem a tűz és vas hatalma alatt, hanem az idegen igának nyomása és tétlenségünk következtében.“

„Most azonban, midőn a nemzeti érzelem világszerte új életre ébredt és erősödik, a magyarországi oroszokban is fölébredt a törekvés: nemzetiségöket megmenteni s elődjeikhez méltó oroszokká lenni és ők remélik a többi szláv világ rokonszenvét és gyámolitását.“

„A Kárpátok magaslatainál van egy város, Uszgorod (Ungvár) a neve. Ez szolgál az orosz tevékenység központjáúl; itt keletkezett 1866. évben a sz. Vazul nevét viselő irodalmi egylet s itt készülnek testvéreink az „Orosz nemzeti házat“ épiteni. Ezen két intézet legyen tehát adakozásunk tárgya.“

Ezen expectoratió után a „Kiewlanin,“ melyből ezen felhivást átvettük, a „Ruszky Národny Dom“ fontosságát ecseteli, azután igy folytatja:

„Ezen törekvés tanuságot tesz a mellett, hogy kárpáti fajrokonainkban hatalmas életerő létezik.

Orosz emberek, kik tőlünk távol vannak s fajrokonaink által majdnem teljesen elfelejtettek, szegény, senki által nem gyámolitott s nemzetiségök miatt üldözött orosz emberek, minden nehézségek daczára halálharczot küzdenek létök s velünk közös nemzetiségök megmentéséért. A nyelv, melyet ők beszélnek, jelentéktelen különbséggel, tiszta nagyorosz nyelvünk. Figyelembe véve mindezen körülményeket, mi nem maradhatunk közönyösek testvéreink sorsa iránt s felhivjuk az összes orosz hazafiakat, miszerint őket segélyezni siessenek. Szeretjük egymást, segitsük rokonainkat; s ha dicső nemzet akarunk lenni gondoskodjunk, hogy a nagyszerű szláv eszme érvényesüljön."

E rövid közlés után be is fejezhetnők czikkünket, mert hiszen az olvasó ebből is tisztán meg fogja érteni, hogy miről van szó: mind amellett elutasithatlan kötelességünknek ismerjük, hogy a szláv jótékony-egylet e felhivását az azt megillető kisérettel küldjük meg olvasóinknak.

Nincs e hazában nemzetiség, a mely a magyarokkal n a g y o b b, t a r t ó s a b b é s ő s z i n t é b b e g y e t é r t é s b e n élt volna, mint épen az orosz. Mióta Álmos apánk Kiew városa ostromlásához fogott és Oleg orosz fejedelem kérésére attól elállott, a midőn aztán két kún nemzetséggel együtt sok orosz követé Wladimir és Halics tartományokba a magyar hadakat, hogy onnan átjőve „a tejjel, mézzel folyó Kanaánba", itt a Kárpátok hosszában, tanyát üssenek és megtelepedjenek: azóta, tehát ezer éven át, nem volt eset reá, hogy viszály támadt volna a magyar és orosz között; de sőt

mindig ott láttuk az oroszokat küzdeni, a hol a magyarok küzdöttek.

Közelebb is, hogy többet ne emlitsünk, a mult század elején, II-ik Rákóczy Ferencz zászlója alatt és nem a német seregek soraiban látjuk harczolni az oroszokat. Ugy szinte 184⁸/₉-ben csak a honvédek között, de az ellenség táborában sehol sem találjuk őket.

És most egyszerre azt mondja egy muszka jótékony egylet, hogy a németek és magyarok az orosz nemzetiséget emberi emlékezet óta iparkodnak orosz területen gyökerestől kiirtani. Hol ennek nyoma, hol van erre csak legkissebb adat is? Az orosz, mint minden más népség e hazában, szabadon és korlátlanúl fejleszthette nemzetiségét, sőt épen az a jellemző, hogy hazánkban a közelebbi időkig, a latin nyelv kultusának egész időszakában, senki sem törődött más nyelvvel, mint épen a latinnal. Hisz ha elnyomási törekvés állott volna a magyarok szándokában: azt a lefolyt századok alatt bizonynyal végrehajthatták volna, midőn a hatalom e tekintetben mindig kezökben volt, nem is emlitve itt Mátyás vagy Nagy Lajos korszakait; és most már kevés ember akadna e hazában, a ki az ilyen „Kijewlanin“ féle orosz felhivásokat megértené, vagy csak elolvasni is tudná.

De elnyomás nemcsak nem történt, sőt ellenkezőleg a nyelvi és nemzetiségi fejlődésnek egészen szabad tér engedtetett: a mit eléggé igazol az ujabban alkotott nemzetiségi törvény is, melyhez hasonlót akár liberalismus, akár testvériség, akár bőkezüség tekintetében a kerek föld egyetlen állama sem mutathat föl. Sat. sat.

VI.

KÉPVISELŐHÁZI BESZÉD.

1879. május 3-ik napján.

Midőn a magyar nyelvnek a népiskolákban kötelező tanitásáról szóló törvényjavaslat 1879. évben a képviselőházban tárgyaltatott, Román Sándor képviselő a többi között azt mondotta, hogy a két ruthén püspök felirata a magyar nyelv tárgyában „hosszú kézzel készittetett“ és hogy a románok hasonló kérvényeit a „megyei hivatalnokok mesterséges módon és ámitásokkal, — e szegény nép tudatlanságával visszaélve“ — állittották elő.

Erre V. G. a május 3-iki ülésben következőleg válaszolt.

„T. ház. Nem lehet szándékom a szőnyegen levő tárgy vitatásába bocsátkozni, miután úgy látom, hogy a kérdés minden oldalról megvilágosittatott s nézetem szerint teljesen kimerittetett és azon döntő érvek, melyek a javaslat mellett itt a házban felhozattak, sem kiegészitésre, sem bővebb illusztrálásra nem szorulnak; mig azon szónoklatokat, melyek a javaslat ellen elmondattak, bonczkés alá venni és azzal némileg ismétlésekbe bocsátkozni, részemről legalább igen meddő, igen hálátlan mun-

kának tartanám; különben is az igen t. előadó barátom megfogja tenni e téren kötelességét.

Én szerencsés vagyok a közoktatási bizottságnak tagja lenni s a t. ház előtt levő jelentést nemcsak aláirtam, hanem annak minden tételét legjobb meggyőződésem szerint teszem magamévá és igy feleslegesnek tartanám még annak kijelentését is, hogy ezen előnkbe terjesztett törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadom.

Azonban, t. ház, midőn a tényekkel, a valósággal homlokegyenest ellenkezők állittatnak itt a házban, midőn alaptalanul vádoltatnak olyanok, a kik magokat itt a házban védelmezni nem képesek: akkor, azt hiszem, a felszólalás kötelesség. És mert épen máramarosi dologról van szó, nekem, mint azon megye fiának, a felszólalás kettős, elutasithatlan kötelességemben áll. (Helyeslés.)

E szempontból és ezen érdekből kérem csupán a t. házat, hogy becses figyelmével pár perczre megajándékozni méltóztassék. (Halljuk! Halljuk!)

Román Sándor t. képviselő ur a többi között azt mondta, — és én beszédének csupán ezen egyetlen tételére kivánok reflektálni, — „hosszu kézzel készittetett ezután a két ruthén püspök felirata és a szegény máramarosi román nép tudatlanságával visszaélve, megyei hivatalnokok által, mesterséges módon és ámitásokkal előállitott kérvényeket, mint a trójai lovat, trombita-szó mellett hurczolták meg minden lapban.“

Mellékesen jegyzem meg, hogy Román Sándor t. képviselő ur képes és készebb volt inkább népfaját tudatlansággal bélyegezni, csakhogy abból

egy alaptalan vádat kovácsolhasson azok ellen, kik a tudvalevő feliratot létrehozták.

Máramarosban a román nép nem tudatlan, Máramarosban a román nép és az orosz is, értelmes, felvilágosodott nép.

Ezen állitás bebizonyitására igen sok történeti adatra hivatkozhatnám, azonban időkimélés szempontjából csak egyet emelek ki. Ez a 48—49-ik korszak. Azon időben Galicziából, Bukovinából, Erdélyből az emissáriusoknak egész serege jelent meg a mi népünk között, de annak a nép érdeke ellen emelt izgatásai igen csekély kivétellel, nyom nélkül vesztek el, a román és orosz nép velünk együtt részt vett az önvédelmi harczban (Éljenzés), velünk együtt küzdött a szabadság és egyenlőségért, pedig különösen a román népnek egy jelentékeny része a nemesi osztályhoz tartozott és tudatával birt a 48-ki törvény következményeinek és érezte a kiváltságvesztés sulyát. A mit tehát Román képviselő ur tudatlanságnak nevez, az az én szótáramban — és meg vagyok győződve, a a t. ház nagy többségének szótárában is a tudásnak, az öntudatos hazafiui eljárásnak, a hazafias és polgári érénynek nevével van jelölve. (Élénk helyeslés.)

Román képviselő ur, azt hiszem, azért illeti a „tudatlan“ névvel a máramarosi román és orosz népet, mert az a nép nem birt hitelt adni azon — Istennek hála — kevés számu és nem nagy befolyással biró agitatorok szavainak, a kik minden törekvésöket arra forditják, hogy a magyar és nem-magyar közötti válaszfalat — a mennyiben az ma

még fennállana, — erősitsék, szilárditsák (Ugy van!) és a kik igyekeznek a néppel elhitetni, hogy a nemzetiségi különállás olyatén szitása, terjesztése, mint azt ők teszik és mint azt Román képviselő ur itt a házban hirdette, nem ellenkezik a magyar állam lételével, nem ellenkezik Magyarország szorosan vett érdekével. Azonban egy megnyugtatásunk és vigasztalásunk van és ez az: hogy a máramarosi román és orosz nép azt elhinni sohasem fogja. (Helyeslés.)

A mi már most a megyei tisztviselők által elkövetett mesterséges ámitásokat illeti: minthogy különben előadásom nem lesz érthető és máskép nem fognék állitásom mellett bizonyitékokat felhozhatni: kénytelen vagyok concret alakban beszélni és a gyermeket nevén nevezve, kénytelen vagyok kimondani, — a mi egyébiránt a t. ház előtt, mint általában az országban, köztudomásu tény, — hogy azon, Román képviselő ur és mások által gyanusitott és megtámadott feliratnak létesitője első sorban a mi derék alispánunk, Mihálka László. (Élénk éljenzés.)

Ez a Mihálka László román, vagy, mint ő magát nevezni szereti, oláh ember; ő a szó valódi értelmében népbarát, az őszinte, egyenes, nyilt eljárásu férfinak prototypja. (Igaz!) Ezen embert, ezen Mihálka Lászlót ámitással, vagy àmitási szándékkal vádolni oly eljárás, melynek kifejezést adni nem tudok, Mihálka és mindazok, kik e felirat létrehozásábsn közremüködtek, mindnyájan román származásu egyének s olyan férfiak, kiktől az ámitásnak még szándéka is annyira távol áll, a milyen

távol áll Román képviselő ur ide vonatkozó állitása az igazságtól. (Ugy van!)

Azon felirat, t. képviselőház, Máramarosmegye román és orosz népe óhajtásának hű kifejezése.

Ha valaki a fáradtságot veszi magának, hogy figyelemmel kisérje a mi román és orosz népeink gondolkozásmódját és magatartását, igen rövid idő alatt örömmel fogja tapasztalni e téren a legkedvezőbb jelenségeket, melyek mindannyian meg fogják czáfolni Román képviselő ur állitásait. Ha, például, a földmives apával beszél az ember fiáról, rögtön kérkedik vele, hogy fia magyarul beszél, mig mások sajnálkozásukat fejezik ki a fölött, — a mi gyakran történik, — hogy egyik vagy másik szegényebb földmives fia rövid ideig időzhetvén a megyének valamely városában, nem tanulhatott meg magyarul.

Mindezek nagyon fényesen czáfolják meg Román képviselő ur állitásait és én, hogy őt is meggyőzzem, — nem a t. képviselőházat, mert hiszen a túlnyomó nagy többség meg van győződve arról, hogy Román képviselő ur állitásai nem birnak alappal, — hanem hogy őt is meggyőzzem, nem tehetek másképp, minthogy neki egy javaslatot tegyek. Jőjjön hozzánk Máramarosba, látogassa meg a román és orosz községeket és kisértse meg hirdetni azon tanokat a nép között, melyeket itt hirdet, s igen rövid idő alatt tapasztalni fogja, hogy azon községekben nemcsak tetszésre nem, hanem még csekély visszhangra sem fog találni. (Helyeslés.) Mig ezt nem teszi és mig állitását ily módon be nem bizonyitja, addig kénytelen vagyok a t. képviselő ur ide

vonatkozó minden állitását alaptalannak nyilvánitani. (Helyeslés.)

Ezt röviden előadva, kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (Élénk helyeslés.)"

Ezen beszédért Máramaros vármegye törvényhatósága az 1879-ki évi május 30-ki bizottsági ülésben V á r a d y Gábornak egyhangulag köszönetet szavazott.

VII.

MÉG EGY SZÓ.

Megjelent a „Máramaros“ 1883. évi 33-ik számában.

Brana János megérdemlett kitüntetése alkalmából Gerevich Emil barátunk e lap közelebbi számában egy szép czikket irt, melyben hivatkozva hű oroszaink hazafiságára a multban, figyelmeztette őket teendőikre a jövőben, mondván: „Tanulják meg a magyarországi oroszok mentől előbb, kivétel nélkül hazánk nyelvét, a magyart, legyenek ezen a téren is elsők a többi nemzetiségek között.“

Jól és helyesen van ez igy mondva, nem azért, mintha oroszaink jobbjai, müveltebbjei nem éppen ebben az irányban haladnának s nem volnának, a szepesi németek kivételével, e téren is elsők a többi nemzetiségek között, hanem azért, mert a gondos atya nem csupán azt a fiát inti, figyelmezteti a jóra, nemesre, a ki ingadozik, tévelyeg, hanem teszi ezt az igazak utján szilárdan haladó gyermekével szemben is, hogy amaz el ne tántorodjék, ez pedig a jóban megerősödjék.

Azonban Gerevich barátunk czikke kiegészitésre vár.

A hol ő elhagyta, mi ott folytatjuk.

Intő szózatát oroszainkhoz intézte, de bizony-

nyal nem azért, mintha ugy vélekednék, hogy románainknak erre szükségök nincs, sőt ellenkezőleg, Péternek szólt, hogy Pál is értsen róla.

Azt hisszük, leghelyesebben járunk el, ha mi az oroszok, vagy ruthének és az oláhok vagy románok között a párhuzamot megvonjuk, mert ez egybehasonlitás által legbiztosabban hozhatunk igazságos itéletet.

Az orosz értelmiség legszorosabb családi körében is magyarul társalog; orosz papjaink, azoknak nejei, gyermekei s a család más tagjai ugy itt megyénkben, mint a szomszéd Ugocsában, Beregben, ha nem vagyunk is közöttök, magyarul, még pedig szépen magyarul beszélnek; magyar olvasó könyveket találunk asztalaikon; a magyar irodalom legujabb termékei igen sok háznál láthatók; csinosan rendezett szobáik falait magyar történelmi képek ékesitik; szóval: a magyar kultura, a magyar nemzetiségi irány kisebb-nagyobb mértékben, több-kevesebb sikerrel majd mindenütt képviselve van, sőt igen sok helyen erős gyökereket kezd az verni.

És vajon igy van-e ez románainknál, különösen az ifju nemzedéknél? mert hisz az öregekről, a régi iskola hiveiről nem lehet szó, mint a kik mindég velünk voltak, velünk maradnak. Azt hiszszük, ha azt állitanók is, hogy ez igy van, román ifjaink volnának az elsők, a kik ezt tagadni fognák.

Megyénk román értelmisége, tisztelet, becsület a nemes, de igen csekély kivételnek, nem csak akkor, midőn magok vannak, hanem magyar és

orosz ajkuak körében is egymással csaknem folytonosan románúl társalognak. A szigeti tanodákban tanuló román ifjak ajkairól többnyire csak az osztály falain belől hallani magyar szót, az utczán és egyébb nyilvános helyeken egymás között ostentative beszélnek románul.

Ugyanezt tapasztaljuk román papjainknál, tanitóinknál, főleg ezek ifjabbjainál, a kik a szamosujvári iskola tanaival saturálva, talán minden egyébért inkább rajonganak, mint a magyar kultúra terjesztéseért.

Mig az oroszoknak nem egy Branájok van, a kik több-kevesebb eredménynyel, de hasonló buzgalommal igyekeznek azon az úton előre haladni, a melyen Brana és hozzá méltó több társa eddig is már oly szép eredményeket vivtak ki és mutattak föl: addig a románok között ilyen nemes példaadást nem csak nem találhatunk, sőt az hiszszük, hogy olyan Brana-féle úttörö közöttök üldöztetésnek, vagy legalább lenézésnek, sajnálkozásnak és kicsinylésnek volna kitéve.

De nem folytatjuk tovább a párhuzamot. Ennyi is elég annak bebizonyitására, hogy mig az oroszok velünk együtt karöltve haladnak előre, a Gerevich által kimutatott irányban: addig románaink értelmiségének egy része, főleg az ifjabb papok, tanitók mondhatni tüntetőleg igyekeznek fentartani, erősiteni azt a válaszfalat, a melyet a testvér népfajok közé a nyelvkülönbség szokott állitani.

Nem hisszük, hogy e tekintetben megczáfoltathassunk; azonban ha ez mégis megis megtörténnék: ez nekünk a legnagyobb örömet fogja sze-

rezni s készséggel adandjuk meg a czáfolóknak és követőiknek az igazság-követelte elégtételt.

Mem akarjuk, hogy félreértessünk, ezért kijelentjük, hogy a külön népfajok nemzetiségi fejlődését szivesen vesszük s ez ellen semmi észrevételünk nincs: de hisz ezt az orosz is teszi, a nélkül, hogy tüntetne a magyar nyelv ellen, de sőt praedominál nála a magyar nemzetiségi irány, a magyar nyelv őszinte kulturája iránti őszinte törekvés, mig a románoknál, különösen az ifjabb nemzedéknél ez megforditva áll.

Hogy ez nem jól van igy s nem jól van főleg magoknak a románoknak jól megértett érdekében: ezt bizonyitgatnunk fölösleges volna. Magokra a románokra bizzuk, hogy a bajt legjobb belátásuk szerint igyekezzenek orvosolni. Ők veszik legtöbb hasznát, ha orvosolva lesz.

Mi csak azt akartuk e szerény sorok által leirni, hogy a Gerevich által elmondott A. után legyen elmondva a B. is; nehogy a viszonyainkat nem ismerő más megyebeliek azt gondolják, hogy Gerevich által azért intéztetett csak oroszainkhoz az a jóindulatu buzditó szózat, mert az oláhok „omni exceptione majores.“

Vajha igy volna; vajha minél több Branával dicsekedhetnének ők is. De ne mondjunk le a reményről, hogy eljön ennek is az ideje; ámbár e reményünk, a Jassyban nem rég mondott hirhedt toasztra gondolva, csekély táplálékot nyer abban az esetben, ha föltesszük, hogy a „három gyöngyről“ szóló mese a mi megyénk határain belől is talál hivőkre.

Ne tegyük fel!

VIII.

A MI OROSZ PAPSÁGUNK.

Mejelent a „Máramaros“ 1883. évi 46-ik számában.

Derék orosz papjaink legkitünőbbjei részéről hallottuk a közelebbi időkben azt az ismételten felmerült panaszt, hogy őket, hazafias intentióikat nem egyszer alaptalanul, igazságtalanul birálja a hazai hirlapirodalom s hogy az ő hazafiságok lépten-nyomon gyanusittatik.

Mi ezt határozottan kétségbe vonva, legjobb tudomásunkra s a minden oldalról és irányban tapasztaltakra hivatkozva, elmondottuk, hogy a hazai közvélemény régen tisztában van már az iránt, hogy a hazánkhoz, államiságunkhoz hű népfajok között kétségtelenül a legelsők sorában áll a mi orosz népünk s ennek müvelt, hazafias érzelmü lelkészi kara.

Hivatkoztunk a többek között Jókainak Munkácson, a Munkácsy-diszlakomán mondott nagyszabásu felköszöntőjére, a melyben ragyogón volt feltüntetve az oroszok hűsége, államunk,államiságunk iránti sokszorosan kipróbált hazafisága, mely az országban mindenütt a legélénkebb viszhangra talált.

Hivatkozunk lapunkra, mint álláspontjánál s a helynél fogva, a hol megjelenik, egyik legilletéke-

sebb biróra, a mely lap létezése óta soha egyetlen egy alkalmat sem mulasztott el annak kitüntetésére és tényekkel bizonyitására, hogy az orosz nép ugy a magyar nemzet iránti hűségben, mint az irántunk való rokonszenvben kétségtelenül első az elsők között.

Hisz csak legközelebb is, lapunk 33-ik számában mondottuk, hogy „az orosznál praedominál a magyar nemzetiségi irány s a magyar nyelv kulturája iránti őszinte törekvés.“

Elmondottuk, hogy „az orosz értelmiség legszorosabb családi körében is magyarul társalog; orosz papjaink, azoknak nejei, gyermekei s a család más tagjai ugy itt megyénkben, mint a szomszéd Ugocsában, Beregben, ha nem vagyunk is közöttük, magyarul, még pedig szépen magyarul beszélnek; magyar olvasó könyveket találunk asztalaikon; a magyar irodalom legujabb termékei igen sok háznál láthatók; csinosan rendezett szobáik falait magyar történelmi képek ékesitik, szóval : a magyar kultura, a magyar nemzetiségi irány kisebb-nagyobb mértékben, több-kevesebb sikerrel majd mindenütt képviselve van, sőt igen sok helyen erős gyökereket kezd az verni.“

És midőn kérdeztük papjainktól, hogy mi adott okot ujabb feljajdulásukra, Szász Károlynak: „Négy nap Máramarosban“ czimü czikkeire hivatkoztak, a melyekben az orosz papoknak a magyar kultura iránti rokonszenve, törekvése gyanusittatnék, sőt meg is támadtatnék.

Mi nem emlékezvén a czikk egyes tételeire, ezt határozottan kétségbe vontuk, főleg miután

még mindig fülünkben csengtek Szász Károlynak megyénk egy részében legközelebb történt utazása alkalmával tett eléggé kedvező nyilatkozatai. Hogy tehát a dologról teljes alapossággal meggyőződjünk, még egyszer s a legnagyobb figyelemmel átolvastuk a kitünő s valóban nagyon tanulságos cziksorozatot s ugy találtuk, hogy csakugyan van abban egy pár tétel, a mely hazafias derék orosz papjainkat méltán érzékenyen sérthette; azonban meritsenek a tisztelt és teljes méltánylást érdemlő férfiak vigasztalást abból a körülményből, hogy a koszorus iró szép munkájának már maga a czime is: „Négy nap Máramarosban“ csak annyit igényel a maga részére, a menynyit „négy napi utazás“ tapasztalatai nyomán igényelni lehet. Mindjárt a bevezetésben e sorok állanak: „Még sohasem jártam Szathmár, Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék területén s előre örültem, hogy az ország e részét megismerhetem, vagy legalább tudva, mily gyorsan utaznak a miniszterek, megláthatom.“

Látásról, futólagos „szemlélésről“ van tehát csak szó, a melynek rövid tartama alatt a tourista följegyzi az emlékezetébe, vagy tárczájába, a miket lát, hall. Azokhoz, a miket lát, elégségesek az egészséges gyakorlott szemek s a tiszta itészet; de a hallottak megbirálására, az egyéni, nem egyszer elfogult véleménynek, informácziónak az igazságtól megkülönböztetésére legtöbbnyire hiányzik a phisikai idő. És mivel a lánglelkü irónak megyénk népei iránti legjobb akaratáról sokszorosan meggyőződtünk, nem tagadhatjuk el azt a sejtelmün-

ket sem, hogy az, a mit orosz papjainkról irt, az ő legszorosabb közelében talán irányzatosan, de mindenesetre tévesen történt nlőadások, informácziók visszatükrőzése.

Ez azonban ne bántsa a mi papjainkat. El fogjuk még hivni e kitünő államférfiut, koszorus irót, nép- és gyermekbarátot, hogy jöjjön ismét körünkbe, szerezzen magának papjaink házánál, családi életökben s igen sok jó iskoláikban meggyőződést arról, a mit mi mindig állitottunk; és mi nem kételkedünk abban, hogy „a rosszul informált pápától, a jól informált pápához“ intézett felebbezés következtében kedvezőbb leend az ő itélete is.

Napjainkban sürün dobálóznak a „dákó román“, a „pánszláv“ czimekkel, részint mert ezek már jelszavakká lettek, részint pedig mert bizonyos köröknek érdekökben áll, hogy a legfehérebb falra is ördögöt festhessenek.

A katona minden legkisebb diplomácziai összeszólalkozásban háboru előjelét látja, mert óhajtja. A rendőr bűnt keres ott is, a hol nincs, mert ha azt kellene jelentenie, hogy az emberek mindanynyian ártatlanok és tiszták, rend- és törvénytisztelők: ugy megszünnék a rendőrség létjoga.

A dolog természetéből és az emberi gyarlóságból nyerik tehát az olyan informácziók is származásokat, a melyek mintegy azt látszanak előtüntetni, hogy nálunk a pánszlávizmusnak és a dákóromanizmusnak igen sok fészke van s hogy ide erős kezek szükségesek a veszélyes áramlat megfékezésére.

Csak kevéssel ezelőtt történt, hogy egy orosz

püspöki hely betöltése küszöbén egyik legkitünőbb, legműveltebb orosz kanonok, mint püspöki jelölt ellen az az informáczió jutott Budára, hogy ő muszka érzelmü, a mit az is tanusit, mert a legközelebbi népszámlálási bárczán nagy oroszországi orosz nyelven Czirill betükkel irta be nevét és állását.

Mi ismervén az igen tisztelt férfiut, elveit, hazafiságát, vettük magunknak a fáradtságot s végig néztük az országos statisztikai hivatalnál az ungvári népszámlálási lapokat s meggyőződtünk arról, hogy ugy a nevezett férfiu, mint a többi kanonokok mindannyian magyarul irták be neveiket s több helyütt a nemzetiség még e szavakkal is van jelezve: "g. c. magyar ruthen."

Ime, ilyen kamarákon kelnek, ilyen alapokon nyugosznak nem egyszer a hivatalos jelentések, de mindez ne bántsa a mi derék oroszainkat s azoknak müvelt, derék papjait. Nemcsak ők illettetnek napjainkban méltatlan vádakkal, gyanusitásokkal. Tisza Kálmán fajára nézve is magyar, az volt Deák Ferencz is, mindkettőnek hazafisága minden gyanusitás fölött állott és áll: és mégis hányszor dobták fejökhöz a „hazaáruló“ szót.

Az az orosz nép, a melynek irántunk, hazánk iránti hüségét sok százados történelem bizonyitja, az az orosz nép, mely hűségét a Rákóczyak alatt s 1849-ben is vérével pecsételte meg, az nem szorult a mi igazolásunkra sem s legkevésbbé bánthatják őt egyes futó megjegyzések, a melyek inkább a jóakaratu figyelmeztetésnek s az előre törekvő buzditásnak, mint vádlási szándéknak jelenségei.

A történelem az élet mestere. A mi jó papjaink, valahányszor akár a legjobb indulatból és legnemesebb szándékkal apostrofáltatnak, mint tette ezt például Szász Károly, akár pedig irányzatosan, rosz akaratból gyanusittatnak, mint teszik ezt oficiose és nem officiose sokan: mutassanak mindannyiszor a históriára épen ugy, mint reá mutatnak a bibliára s többi szent könyveikre, valahányszor hitvallások, egyházok támadtatik meg.

IX.

1884. évi april 14-ik napján Técsőn tartott

BESZÁMOLÓ BESZÉDÉBEN

Várady Gábor a többi között ezeket mondta.

(Lásd a „Máramaros" 1884. évi 16-iki számát.)

Minden igaz hazafi kell, hogy át legyen hatva Deák Ferencznek a vallásszabadság mellett 1873. junius 28-án mondott beszéde arany szavai által. „Az oly vallás háború (mert nem csak fegyverrel lehet háborút viselni s igen gonoszak azok is, a melyek tollal és tanács-teremben vivatnak) mely hit és vallási buzgóság nélkül, magán és politikai czélokból vivatik, még veszélyesebb s e mellett utálatos is."

A nemzetiségi kérdést illetőleg nem terjeszkedem ki az ország többi részére, megmaradok a mi szűk körünkben s azt az erős meggyőződésemet fejezem ki, hogy az a szövetség, melyet e megyei testvérnépek, a magyarok ugy mint az oroszok, az oroszok ugy mint a románok 1848—1849-ben (hogy a Rákóczyak korszakát ne is emlitsem) vérrel irtak és sokan életökkel pecsételtek meg azért, hogy e haza védve, szent szabadsága biztositva legyen, az a szövetség ma is fennáll. Kiállotta ez a

tűzpróbát az első provisorium, az abszolut korszak s a második provisórium alatt, valamint az 1861., 1865. s a későbbi években is. Ha imitt-amott, viszály támadt is, az csaknem kivétel nélkül az erőszakos beavatkozás kifolyása volt.

Nem sok jó termő földje van a mi megyénknek, a legtöbb helyen kopár, terméketlen talaj áll szegény népünk rendelkezésére, de a mire a mi földünk a legterméketlenebb, az a nemzetiségek közötti gyülölség dudvája, a felekezetek közötti féltékenykedés konkolya. Ezek minálunk mindig sziklára fognak hullani, s ha imitt, amott talán gyökeret vernének is azok, van és lesz a mi értelmiségünknek és pedig a magyarnak, orosznak és románnak egyaránt elég erkölcsi és anyagi ereje, hogy azokat gyökerestül kiszakgassa.

Mi hivek leszünk a mi megyénk traditionális politikájához, mely nem más: mint a testvér-nemzetiségek és hitfelekezetek közötti egyetértés fentartása, és midőn ezt tesszük, hazafiui legszentebb kötelességünket teljesitjük.

De nekem is kell e pillanatban egy hazafiui kötelességet teljesitenem. Itt, e helyről kivánom teljesiteni azt, a mit szóval és tollal az utóbbi időkben is minden alkalommal hangsulyoztam, hogy tudniillik a mi orosz népünk, g. katholikus orosz klérusunk ellen imitt-amott támadt gyanusitások semmi alappal nem birnak, s az, a mit kormányunk nagy bölcsességű vezére, hazánk első államférfia Tisza Kálmán 1882-ben mondott, hogy t. i. „sem ezelőtt nem volt, sem most nincs ok arra, hogy Má-

ramarosnak midig hazafias lelkészi karát, vagy annak népét vádolni, vagy gyanúsitani lehessen" ma is erős meggyőződése a kormánynak s a történelmi tények által is megerősitett meggyőződése ez egész nemzetünknek.

Ne zavarják a mi orosz derék, hazafias lelkészeink nyugalmát az ilyetén ephemér gyanusitások, s meritsenek teljes lelki mgnyugvást azon tudatból, hogy a nap fényében, melegének erejében senki sem kétkedik, habár órakra, napokra felhők takarják is el azt szemeink elől. Az arany értékét egyátaljában nem csökkenti az, hogy ha pillanatra sár tapadt is hozzá. Stb. stb.

Áldjon meg a gondviselés mindnyájunkat magáért az ügyért, az ügynek nemes, magasztos voltáért lángoló, igaz lelkesedéssel, a mely lelkesedés tűzét soha se takarja be a közöny hamuja. Fojtsuk el keblünkben mind azt a nemtelen törekvést, melynek alapja az én, rúgója a hiuság, czélja a hatalmi vágy s eszköze: kicsinyleni, gyanusitani, kárhoztatni mind azt, habár legjobb, legüdvösebb is, ami mástól és nem tőlünk származik. Legyen legelső, legszentebb jelszavunk: az egyetértés. Ebben fekszik a mi erőnk, ez a mi vezérünk, paizsunk, védelmezőnk. Büszkék voltunk reá a múltban, hogy Máramaros népe hazafias, hű és egyetértő volt, büszkék vagyunk erre ma is, legyen és maradjon legfőbb büszkeségünk ez a jövőben is!

Éljen a haza!

X.

A GÖRÖG HUSVÉT UNGVÁRTT.

(Megjelent a „Budapesti Hirlap“ 1884. évi 133-ik számában.)

Azoknak a nagy napoknak emlékezete vonult el lelkem előtt az ungvári gk. püspök rezidencziájába belépésemkor, melyeknek folyamán a hazafias érzelmekben gazdag s a 27 évi kormányzása alatt annyi szépet, hasznost alkotott Popovics püspök a Kazinczy-hadtest tiszti karát itt e termekben megvendégelte.

A kastély mögött elterülő nagy mezőn nyerte az egyházi megszentelést honvéd zászlóaljam féléves zászlója, melyre a szalagot „özvegy menyasszony“ kötötte fel.

Bernáth Sára, a nem régen sirba szállott Zzigmondunk bájos leánya, Fáy László honvédfőhadnagygyal egybekelve, a vőlegény az esküvőtől egyenesen a csatatérre ment s a nász éj gyönyörei helyett a hősök halálának dicsőségében részesült.

Özvegy „menyasszony“ volt anyja zászlónknak, mely zászló maga is, mint többi társa mind, csakhamar gyászos özvegységre jutott.

Juliusi napok voltak azok, a melyeket Ungvártt töltöttünk, tele hévvel, fokozódó lelkesedéssel s a valóságban oly közel, a reményekben pedig

oly végtelenül távol — Világostól. Egy hónappal később, a nyár javában, a sok, a gazdag vetésre a télfagya borult s a népszabadság hullámzó kalászait a halál kaszája tarolta le.

Fátyolt e képekre!

Minő különbség az akkor és most között; de a vendégszerető Popovics asztala mellett lefolyt órák s a mostani napok között mégis látok némi hasonlatosságot. Akkor is hazafias lelkesedés tölté be a termeket, most is ugy van ez; csak hogy most az itt lakók kard helyett tollat forgatnak, a haladás, a haza, a szabadság érdekében, miután most is az a szellem lengi át e rezidenczia lakóit, a nemes példával előhaladó Pásztélyi püspököt és környezetét, mely az elődök kebelét hevitette: a hazafiság fenkölt szelleme."

E magyar hazafiság tüzénél melegedtem én is a görög husvéti hideg napokon a Pankovics nyomdokain tapintatosan haladó Pásztélyi püspök rezidenciájában, a partriárchális élet minta-csarnokában.

Ezt a palotát a jezsuiták épitették 1732-1740-ben s a nagynevü Bacsinszky András püspök alatt 1775-ben Mária Tereziától nyerte ezt ajándékul a püspökség; az épületet Popovics, Pankovics, Pásztélyi püspökök javittatták és diszesen átalakittatták.

Bacsinszkyt megelőzőleg a Munkácstól 1 és fél kilóméterre fekvő „Csernek" hegyen Koriatovits által a 14-ik században épittetett bazilika-zárdában, utóbb pedig, a 18-ik század közepén Munkácson laktak a püspökök.

Mindenütt, mindig szép a husvét, zord időben is, mert a „resurrexit" ünnepe, az eszme diadala a

test mulandósága fölött, soha sem veszti el poezisét; de az ó ritus feltámadási ünnepélye, főleg püspöki székesegyházban, valóban lélekemelő.

Orosz, görög, latin, magyar, chaldeai, román, arab, német nyelven hallottuk az evangélium olvasását, jeléül a keletről jött s a föld legtöbb népéhez bejutott vallásnak. „Menjetek el és tanitsatok meg minden népeket", igy szólt a mester tanitványaihoz.

És a templomi szertartás végével Pasztélyi János püspöki ornátusban, az egész adstancziával feljött az étterembe s az itt élt püspökök ősi szokása szerint megszentelte a gazdagon teritett asztal hideg étkeit, italait, amely ünnepélynél Ungvár értelmiségének szine-java nemzetiség és valláskülönbség nélkül jelen volt.

A megszentelés végeztével megkezdődött az izlelgetés, amelynél egyik vendégsereg után a másik, harmadik, negyedik következett. A „szentelt" kedvéért s a házi gazda iránti tiszteletből mindazok is megjelentek, a kik különben nem rendes vendégei a püspöki háznak.

És következett a tisztelgések hosszu sora. Az örökké vidor kedélyü Markos Mihály kanonok, a káptalan élén lelkes szavakban üdvözölte a püspököt, utánna a nagy müveltségü Firczák Gyula apátkanonok, a szeminárium igazgatója, a lyceum prodirektora, magyar, hazafias beszéd kiséretében mutatta be az egyházmegye leendő oszlopait: a papnövendékeket; mire a püspök vallásos és magyar hazafias érzelmekre, király és haza iránti hűségre buzditó szavakkal meghatóan válaszolt.

Nem külszin, nem máz ez, hanem szilárd alapon nyugvó valóság, a mely mellett és igy orosz népünk, orosz papságunk hüsége s hazafisága mellett tiz századss történelmünk igen sok lapja tanuskodik.

Ilyen tanuság tárul előnkbe a homonnai Drugethek várában, a papnöveldében is, mely már 1775-ben királyi adomány által jutott a szeminárium birtokába.

Midőn az ódon kapun áthaladtunk, amely fölött tojás alaku paizsban hét seregély: a Drugeth-család czimere s alatta A. D. 1598. áll, erőt vett rajtam az az elfogultság, amelyet mindig érzünk, valahányszor várromok között s a letünt idők fennmaradt mutatói mellett járunk.

Ungi, zempléni, sárosi, máramarosi főispánok, Bocskay tábornoka, országbiró, főtárnokmester voltak a Drugethek és igy sok dicső és gyászos dologról beszélnének e kövek, ha — beszélhetnének.

És fölhangzott a magyar dal a klerikusok ajakán, azzal a melegséggel, azzal a harmoniával, melyhez hasonlót csak ritkán hallhatunk.

Már az egyházi szertartás alatt gyönyörködtünk a Drohobeczky Gyula karnagy és képezdei igazgató vezetése alatt előadott rendkivül megható karénekben. Általában el van ösmerve, hogy a hazánkban divó templomi énekek sorában, harmonia, zengzetesség tekintetében, az oroszoké az elsőség, közöttök pedig az ungvári áll legelől 60 tagu énekkarával.

Minő kedély uralkodik e jól vezetett ifjak kö-

zött! A parányi várkertet a diőcezishez tartozó 8 vármegye (Máramaros, Ugocsa, Bereg, Szatmár, Ung, Zemplém, Szabolcs és Hajdumegye) területi nagyságához arányitott 8 részre osztották s mindenik megye ifjai magok müvelik, saját izlésök szerint csinositják, diszitik ezeket a miniature kertecskéket s midőn földjére lépnek, a kedves otthonban képzelik magokat.

A Pócsi Elek püspök által 1826-ban alapitott papi árvaházban Markos Mihály kanonok buzgó igazgatása alatt 35 egyenruházott növendék nyer nevelést s ezek az orosz papfiuk mind magyarok.

De magyarok a Pásztélyi püspök által létrehozott leánynövelde 25 bennlakó és 145 bejáró növendékei is, kik Gebe Viktor kanonok és egyházmegyei főtanfelügyelő vezetése s özv. Veinné igazgatása alatt s a legkitünőbb tanerők segédkezése mellett az elemi és felsőbb polgári 4—4 osztályon kivül a házi ipar sok ágában is czélszerüen oktattatnak.

Bármely magyar alföldi város diszére válnék az az intézet, mely a munkácsi orosz püspök aegise alatt nevel leányokat Magyarországnak.

Most épül a fáradhatatlan és minden munkára ráérő Mondok János apátkanonok erélyes vezetése alatt, a 60 bennlakó és 300 tanoncz befogadására tervezett tanitóképezde, mely hivatva lesz betölteni a kárpátalji népiskolák nagy részében mutatkozó ürt. Csak volna aztán a szegény tanitóknak mit apritani a lébe.

Ez a baj egyébiránt, t. i. a pénzbaj kardinális baja a munkácsi pûspökségnek, mert daczára annak, hogy a tőle 1820-ban elszakitott egy részből alakittatott az eperjesi püspökség, hiveinek román része pedig 1856-ban a szamosujvári püspökséghez csatoltatott: még mindig majdnem félmillió lelket számlál s 376 parochiat és 1069 filiale-egyházat kormányoz mesésen csekély jövedelemmel. „Szegény az eklézsia, a pap harangoz.“ Itt megvalósul ez a mondás a szó valódi értelmében, mert itt nagyon kell ösmerni az öt árpakenyérrel 5000 ember megvendéglésének titkát.

A fejedelmi palota külsejü rezidencziában szerényen, de kiváló csinnal s izléssel berendezett hosszu szobasoron haladunk végig s ha megtekintjük a Bacsinszky András idejében megszaporitott, most 5600 darab nagybecsü könyvvel ékeskedő könyvtárt, melynek felügyelője a tudós tanár Roskovics Ignácz kanonok, ha végig megyünk a gyöngéd kezek által épp oly jó izléssel, mint parányi költséggel gondozott, szépen diszlő kertben, azt mondjuk magunkban, hogy minden megvan a lakónak uraságához, a montecucolli-féle három kellék kivételével.

És az apostoli szegénység daczára ezek a férfiak tesznek, munkálkodnak, küzdenek és előre törnek egy jobb jövő reményében s a vallás és haza iránti szent kötelesség tudatában.

A husvéti napok soha sem ébresztették bennem annyi gondolatát a husvétnak; soha sem láttam élénkebben megvalósitva a mondást, hogy a

testet meg lehet ölni, de a lelket, az eszmét nem; sohasem állott előttem olyan hű képe az igazságnak, „hogy nemcsak kenyérrel él az ember“, mint a most közelebb Ungvártt töltött görög ünnepén a föltámadásnak.

XI.

SZENT ISTVÁN NAP.

(Megjelent a „Máramaros“ 1885 évi 33. számában.)

Holnap nagy ünnepet ül a magyar nemzet, emlékezetére annak az éppen olyan nagy királynak, mint szent férfiunak, a ki a magyar állam alapját ugy tette le, hogy a reá alkotott épitmény egy ezred éven át daczolt az idők minden viharával és ha a nemzet fiai, leányai megértik egymást s a kor intő szózatát, daczolni fog ez az idők viharával a következő évezredben is.

Igen, értelem és egymást megértés kell ahhoz, hogy ezt a szép államot, a melyet Szent István megalkotott s a melyet őseink, minden mulasztás daczára, hősiesen megvédelmeztek, ne csak fenntartsuk, hanem emeljük, fokozzuk annak erkölcsi, szellemi erejét — befelé, hatalmát, tekintélyét — kifelé.

Egymást megértés és egyetértés azonban csak ugy remélhető, ha a történelmet nemcsak tanulmányozzuk, hanem kivonjuk annak minden eseményéből a helyes tanuságot, erre fektetve jövő intézkedéseinket és ha megismerjük ugy e hazát lakó minden népfaj jellemét, hajlamait, vágyait, panaszait, mint megismerjük saját magunkat is; de

egyszersmind bizalommal vagyunk egymás iránt, mert e nélkül egyetértés nemis képzelhető, viszálkodással pedig „res maximae dilabuntur.“

Önismeret nélkül nincs ember — és világösmeret; ha pedig mi ismerjük önmagunkat, nemzetünket, ugy be kell vallanunk tartózkodás nélkül, hogy a magyarnak, igen sok kiváló szép tulajdonsága, erénye mellett, vannak, mint minden embernek és népfajnak hibái is s ezek közűl leginkább kidomborul a bizalmatlanság.

A mit a régi nóta mond, hogy „Természete a magyarnak, hogy jussait nem hagyja, de ha vele bánni tudnak az ingét is odaadja,“ igaz ugyan, de nem nagyon hizelgő reánk nézve, mert bár egy részről a jogvédelem polgári erényét nem vitatja el tőlünk, másrészről gyöngéknek mutat be minket, mert az a jó bánás következtébeni „ing odaadás“ a sziv jóságán, nemességén kivűl, még hiuságot, tehát gyöngeséget is bizonyit.

A mások iránti jóság, engedékenység, lovagiasság még nem bizalom.

Csak az a baj, hogy mi ezt a speciális fajhibánkat legkevésbé vagyunk hajladók elösmerni, világos bizonyságául annak, hogy még nem jutottunk el az önismeret azon fokára, a melyen az életbölcsesség gazdagon tenyészik.

Az ebben kételkedőknek, a kiknek száma pedig légió, kiáltó bizonyságot szolgáltat hazai történelmünk három korszakából minden nevezetes mozzanat, a melyek szerint nemcsak a hatalomra törekvés, a nagyravágyás szűlte a folytonos pártoskodást, a versengést, hanem nagy tényező volt

ebben az egymás iránti féltékenykedés és bizalmatlanság is.

Nem csekély gátja ez egyetértő és igy sikeres munkásságunknak napjainkban is ; mert ha egymásban nem bizunk, ha saját fajunk nagyja-apraja nem ritkán farkas-szemet néz egymással, féltékenykedik, bizalmatlankodik: akkor igen természetes e bizalmatlankodás azokkal szemben, a kik testvéreink ugyan, mint egy közös hazának, egy közös anyának gyermekei, de nem faj — és vérszerinti testvéreink.

Nem mondjuk, hogy hazánk viszontagságos múltjából nem merithet e bizalmatlanság, ha nem is minden, de több irányban bőséges táplálékot; sőt elég okunk van bizonyos igéreteknek, testvéries érzelemre való contestatioknak „kötve hinni“. Ebből azonban nem következik, hogy ezt generálizáljuk, sőt ezzel ellenkezőleg, tegyünk gondosan különbséget, mint ez bölcs emberekhez illik „Qui bene distingvit, bene docet.“

De még ott is, a hol talán okunk volna a bizalmatlankodásra, ne álljunk ki ezzel tüntetőleg a sikra, zárjuk magunkba véleményünket és csak akkor formulázzuk itéletünket, a midőn kétségtelen tények állanak előttünk.

Ezt az eljárást két nagy hatalom parancsolja nekünk: az egyik a m o r á l, mely azt mondja, hogy mindenkit jónak, becsületesnek kell tartanunk, mig az ellenkező be nem bizonyittatik; a másik a politikai bölcsesség, a mely arra tanit bennünket, hogy kétkedés, gyanusitás által nem egyszer leg-

jobb barátainkat és elidegenitjük magunktól, mig számtalan esetben megnyertük már a tőlünk idegenkedőket, az irántunk rosz indulatuakat az által, hogy bizalommal közeledtünk hozzájok és eltaszitás helyett magunkhoz öleltük őket.

Alkalmazzuk ezt itthoni viszonyainkra, megyénk népeire.

Ez a mi népünk, oláh, mint orosz, a magyarról nem is szólva, számtalan esetben kiállotta már a hazafiság tűzpróbáját.

Miért bizonyitgassuk a napnak világosságát, meleget terjesztő erejét. Miért mutassunk réá az 1717-iki tatárjárásra, a Rákócziak korszakára, vagy az 1848—49. dicső példákra.

Vannak nekünk közelebb példáink is.

Az 1860. évi birodalmi tanácsban Gróf Nádasdy igazságügyminiszter oda nyilatkozott, hogy megyénkben a telekkönyvek a ruthén községekre nézve ruthén, a román községekre román nyelven fognak szerkesztetni.

Akkor a mi oroszaink, oláhaink, élökön a hazafias érzelmü lelkészekkel s intelligentiájok többi tagjával, külön-külön feliratot intéztek a nevezett igazságügy-miniszterhez. Iratgyüjteményeinkben gondosan őrizzük hiteles másolatait ezen nevezetes okmányoknak, a melyeket majd minden orosz és oláh lelkész, birtokos s község elöljáró aláirt.

Csak egy pár tételt idézzünk ezen felfolyamodásokból:

„Azon nép, melyhez a ruthénnek csatlakoznia

k e l l és l e h e t: egyedül a magyar nép és pedig ugy az élet mindennapi érdekeinél, mint a mult idők tapasztalásánál fogva, mely szerint a ruthén nép a magyarral, ennek Európába bejövetele idejétől és a ruthéneknek Kiewben hozzácsatlakozásától, tehát ezen évet túlhaladó időtől fogva testvéries egyezségben élt. Ezek azok, a mik a ruthént a magyarokhoz kapcsolják és ezen helyzetből eredő csatlakozás jelenleg is oly erős, hogy a ruthén és magyar nép között a kölcsönös őszinte testvériség a jelen időben is csorbitatlanúl fenáll és mint természetszerü továbbra is kétségtelenül fen fog állani.“ Stb.

Ehez sem kell bővebb magyarázat.

És a tanulság? A tanulság az, hogy ezentú is maradjunk hivek eddig követett elveinkhez s ne térjünk le az ösvényről, a melyen eddig jártunk. Örüljünk a testvéri jobbnak, a mely felénk nyujtatik és ne hütsük le a hazafias érzelem melegebb nyilvánúlásait, a kétely, a gyanusitás dermesztő jegével. Járjunk mindig elől nemcsak a búzditásban, hanem a nemes példaadásban és testvéri áldozatkészségben is.

És ott, a hol a hazafias kötelességeknek nemcsak kényszerüségből, hanem önként, odaadással teljesitésére irányzott figyelmeztetéseink talán sikertelenek maradnának, ott mutassunk reá — a t ö r v é n y r e.

Nemcsak az rosz hazafi, a ki vonakodik teljesiteni kötelességeit, hanem az is, a ki korlátozni, paralisálni igyekszik az államnak kifelé, befelé erő-

sitésére, általjában konsalidálásra irányzott egészen jogosult törekvését.

Illő dolog erről higgattan gondolkozni mindig, még inkább ma, a holnapi szent nap és nemzeti nagy ünnep előestéjén.

XII.

A MUNKÁCSI PÜSPÖK.

Megjelent a „Máramaros“ 1885. évi 38-ik számában.

Hazafias kötelességet mulasztanánk, ha hallgatással mellőznők azt a választ, a melyet Pásztélyi János megyés püspök, a beregmegyei kir. tanfelügyelő által a munkácsi egyházmegye kormányához a néptanitók ügyében intézett megkeresésére, Bereg megye közigazgatási bizottságához küldött.

A tanfelügyelő megkeresésének főbb pontjai a következők: 20 tanitó mozdittassék el állásától, mint a kik a tanitásra nem alkalmasak, 5 tanitó a magyar nyelvből vizsgatételre utasittassék és 27 tanitó köteleztessék, hogy már ezen tanévben oly segédeket vegyenek magok mellé, kik a magyar nyelvből is képesitve vannak.

A tárgy nagy fontosságához méltó válasz kiválóan jellemzi úgy Pásztelyi János püspök, mint a munkácsi egyház megyei szt. szék különben is a legkedvezőbb oldalról ismert hazafias érzelmeit. E válaszban kellően kidomborul az a törekvés, hogy a jelzett egyházmegyéhez tartozó felekezeti népiskolákban mielőbb elégtétessék az 1879. évi XVII. t.-cz. rendelkezósének is, mely

szerint, a magyar nyelv a népiskolákban kötelezően tanitandó.

Lapunk szűk köre nem engedi, hogy a terjedelmes, tanúlságos és nyomatékosan indokolt válasziratot egész terjedelmében közöljük; de nem tagadhatjuk meg magunktól, hogy abból legalább egy pár pontot ne idézzünk. A többi között ez mondatik:

„A szó alatti törvény intencziójának megvalósitása ellen akadályok nem merülnek fel, a menynyiben egyházmegyénk hivei megnyugvással, sőt örömmel fogadják a magas kormány amaz intezkedéseit és rendeleteit, melyek által gyermeinknek mód és alkalom nyújtatik, hogy az állam nyelvében magoknak kellő jártasságot szerezhessenek."

A törvény végrehajtását megnehezitő körülmények elősorolása után ezeket mondja a válasziraf: „Mi részünkről ama megyöződést tápláljuk, hogy nagy horderejü eszmék keresztülviteléhez és azok által elérendő czélok megszilárditásához megfelelő idő kivántatik. Lehetséges, hogy erőszakolt és sietett eljárás által pillanatnyi eredményt el lehet érni, de ez a kivánt sikert nem szokta biztositani."

Azonban mind az elősorolt nehézségek, gátló körülmények daczára s annak kijelentése mellett, hogy a megkeresésben foglalt s kellően képesitett nagyszámu tanitókkal az egyházmegye ez idő szerint nem rendelkezik, azon reménynek adatik kifejezés, hogy miután az ungvári felekezeti tanitó képző intézet és ezzel együtt a tanitók ügye a legközelebbi multban örvendetes lendületet vett s évenkint 30

tanitó fog kiképeztetni, a törvény és a kormány intenczióinak az egész egyházmegye tanitóira nézve legfeljebb 5 év alatt elég fog tétetni.

Végül az iránti nézetét fejezi ki a minden izében hazafias jellegü válaszirat, hogy miután az egyházmegyének a törvény pontos végrehajtására vonatkozó törekvései és a törvény czélzatainak gyors keresztül vitele csak tetemes anyagi áldozatok árán eszközölhető, a vallás- és közoktatási ministerium megkérendő lenne, hogy a hitközségeket ez irányban a csekélyebb dijazású néptanitóknak nyújtandó pénzbeli segély által gyámolitsa, támogassa.

Ugyan ilyen hazafias szellemben van tartva a a nevezett egyházmegyei szentszéknek a vallás- és közoktatási miniszterhez folyó hó 2-áról kelt s az orosz nyelven megjelenő „Kárpát"-ban magyar szövegben, egész terjedelemben közölt felterjesztése is, a melyből kiemeljük az abban kifejezett nézetet, miszerint „az 1879-iki törvény váratlanul és készűletlenül találta a kérdéses irányban az iskola fentartókat s ezen idő óta letelt 5 év aránylag rövidnek mondható arra nézve, hogy a százados mulasztásokat rögtönözve helyre lehetne hozni.

De midőn a létező nehézségeket egész nyiltan kitárja a hazafias szt.-szék, mondván:

„Már csak az idézett megkeresésekkel is 40 tanitó végelbocsátása és 44 segédével való ellátása, illetve az activitástóli elmozditása szorgalmaztatik, a kikhez még sorakozni fognak teljes bizonyossággal a szabolcsi, zempléni, máramarosi, szatmári és hajdu megyei tanfelügyelők által hason értelemben jellemezendő tanitók is, kiknek száma hozzátevőleg a

kétszázat megfogja közeliteni", — egyszersmind azon meggyőződésnek ad kifejezést, hogy „az ország s a gondjainkra bizott hivek javát fogjuk előmozditani az által, ha azok a magyar nyelvet is elsajátitván, ezzel a magyar szellem meghonositása, a nemzeti irány és hazafiság megszilárditása mindinkább előtérbe lép."

De idézzük még a következő szép és igaz passust is:

„Exczellentiád fentemlitett magas leiratában hangsulyozott kedvezőtlen tapasztalat, vagy éppen nem — vagy pedig csak igen csekély mérvben érintheti a munkácsi nagykiterjedésü egyházmegyében létező gk. felekezeti iskolák fenntartóit és felsőbb vonalban az egyházmegyei kormányt. Részünkről ugyanis, a kik a magyar nyelv kötelező tanitását elrendelő fent hivatolt törvény létrejöttét felirat utján elősegiteni hazafias kötelességünknek ismertük, meggyőződésünk sugallatánál s a következetesség elvénél fogva is alaposan felnem tételezhető az, mintha az üdvösnek ismert kérdéses törvény végrehajtásánál szem elől tévesztenők Exczellentiád czélhoz segitő intentióit és mintha tekinteten kivül hagynánk azon intézkedéseit, melyek az emlitett törvény végrehajtását vannak hivatva eredményezni."

Egyébiránt ezen felirat is, mint a beregmegyei közigazgatási bizottsághoz intézett válaszirat a pénzügyben és igy abban kulminál, hogy miután a tanitók fizetését a hivek legalább is 300 frtra emelni nem képesek, a jelenlegi alacsonyabb fizetés kieszközlése végett országos segély nyujtassék.

És e pontnál, mint döntőnél jó lesz megállapodnunk. Nagyon igaz a régi mondás, hogy „parva sapientia regitur mundus“; de az a nagy államférfiu, a ki ezt igy kifejezte, bizonnyal utánna gondolta, hogy a kevés bölcsességhez sok pénz kell, mert pénz nélkül épen nem, kevés pénzzel pedig nagyon nehezen lehet jól kormányozni.

Ha mind az, a mit kormányunk a közoktatás terén bizonyos rövid idő óta kifejt, mindjárt az alkotmányos aera küszöbén megindult volna: most már messze előhaladott volna népünk a közmüvelődés terén, mig jelenleg nemcsak a lefolyt századoknak, de a legközelebbi évtizednek mulasztásait is kell sokszorozott erélylyel, sokszorozott áldozattal helyre pótolni.

Igen, de ez nem megy oly könnyen, mert az államkincstár nem kimerithetlen. Ott, a hol deficittel megy a kormányzás, s az állam háztartásában való súlyegyen, csak nehezen, nagyon nehezen állitható helyre; a hol minden megkezdett reform folytonosan követeli a százezreket és milliókat: ott a tanügy, a népnevelés terén sem történhetik mindaz, ami szükséges és a mit mindannyian óhajtunk.

És a mit az államnál tapasztalunk nagyban, ugyanezt észleljük a községeknél, a felekezeteknél is; ugyan az a symptóma nyilvánúl Pásztélyi Püspök leiratában is.

Nem szükséges mindenütt, a hol fogyatkozás mutatkozik, állami népiskolákat alapitani, sőt rögtönözve ez nem is lehet, hanem az igenis szükséges, sőt lehetséges, hogy a hitközségek a csekély-

lyebb dijazásu néptanitóknak nyujtandó pénzbeli segély által gyámolittassanak, támogattassanak, főleg a többi között, a munkácsi egyházmegyéhez tartozó népiskoláknál, miután úgy a magyar hazafias érzelmü püspöknek, mint a vezérlete alatti egyházmegyei szt. széknek a válasziratban kifejezett törekvése — azonosak az állam kormány intenczióival.

És mi nem kételkedünk, hogy a válasziratban foglalt óhajtás nem marad kiáltó szó a pusztában s miként az ott adott hazafias hang rokonszenves viszhangra talált az ország minden részében: akként a kormány is készséggel nyujtand segélyt ott, a hol ezt nem csak kérik, hanem megis érdemlik, s a hol a kijelölt helyes czélra forditás teljes garancziái megvannak.

Legyen a köztiszteletben álló hazafias érzelmü munkács-megyei püspök, legyen az igaz és helyes uton haladó egyházmegyei szentszék részünkről ez alkalommal is a legmelegebben üdvözölve.

Sok sikert kivánunk a megindult szép múnkához!

XIII.

AZ „ORSZÁGGYÜLÉSI LEVELEK“

1886. évi LV. számában a többi között igy ir V. G.

(Megjelent a „Máramaros“ 1886. évi 11-ik számában.)

Berekesztésül még valamit a Hermann Ottó által előterjesztett interpellatióról, melynek thémája a kassai esküdtszék előtti sajtópör tárgyalásából merittetett. Hetek, hónapok óta kisértett már ez interpellátió előhirnöke a ház folyosóin, olvasó- és tanácstermében, mig elvégre f. hó 3-án csakugyan megjelent.

Nem látom helyén, hogy a fölvetett kérdésekkel most foglalkozzam, mielőtt a kormányelnök adandó válaszából, tehát a legilletékesebb helyről hitelesen megérthetnők a valódi tényállást, a ki ösmert igazságszereteténél fogva bizonnyal nem tagadandja meg az elégtételt azoktól, a kik azt megérdemlik; de bár minő legyen is e válasz, ez nem változtathatja az iránti meggyőződésünket, hogy azok, a miket Hermann megyénknek „a dacoromanismus“ s némileg a „kis oroszság“ általi ostromoltatásáról a valósággal ellenkezőleg mondott, bizonnyal téves informatiok szüleményei; azt pedig, hogy mit értett Hermann a „kis oroszság“ alatt, elképzelni sem tudjuk.

Nincs nálunk sem kis, sem nagy oroszság, hanem vannak derék, hű, hazafias ruthenjaink, oláhaink, számra meghaladva a 170 ezeret, a kiktől környezetten az a 25 ezernyi magyarság nem szorúlt arra, hogy „a létért való küzdelmet folytassa", mint ezt Hermann, megengedem a legjobb indulattal és hazafias részvéttel állitotta; de sőt magyar orosz, oláh most is, mint évtizedek, századok előtt, együtt, egyetértőleg küzdenek a megye, a haza javának előmozditásáért. Igy volt ez a közel és messze multban, igy van ez ma; reméljük, hogy igy marad ez a jövőben is.

A kinek egészséges szemei vannak, szive és esze helyén van, minden időben meggyőződhetik erről minálunk, csak hogy saját szemeivel nézzen, saját füleivel halljon. Ne aggódjék tehát Hermann mi fölöttünk, megélünk mi e tekintetben is a magunk erejéből s e dolog nem zavarja a mi nyugalmunkat. Vajha minden mással és irányban igy volnánk!

XIV.

A MAGYARORSZÁGI OROSZOK.

*) (Megjelent a „Budapesti Hirlap“ 1886. decz. 19-iki számában, Várady Gábor tollából.)

Az egymást megértés és egyetértés — az emberek, főleg a különböző nemzetiségek között csak ugy remélhető, ha a történelmet nemcsak tanulmányozzuk, hanem kivonjuk annak minden eseményéből a helyes tanuságot, s a történelem világitó fáklyájánál igyekezünk megismerni e hazát lakó nepfajok jellemét, hajlamát, vágyait, panaszait.

A történelem az életnek, tehát a nemzeti, a politikai életnek is mestere.

A történelem segélyével akarom kimutatni, mennyire igaztalanul járnak el azok, a kik, mert egy vagy más ember az ő nézetök szerint helytelen, vagy éppen hazafiatlan dolgot cselekszik, — ebből egész népfajra, tehát például: a ruthénekre igyekeznek következtetést vonni.

Kinek jutna eszébe azért, mert az 1848—49. időben igen sok magyar nem támogatta a magyar kormányt, sőt titkon és nyiltan az ellenséggel czimborált: azt mondani, hogy „a magyarok rossz hazafiak, vagy épen honárulók.“

---

*) Iratott, midőn az oroszokat több oldalról s több lapban megtámadták.

De hát mit is mond a történelem ?

Mellőzöm itt Béla Anonimusát, kinek hitelt érdemlő volta különben is kifogás alá esik s a ki azt irja, hogy a ruthén, t. i. a kiewi és susdali fejedelmek kérték az Ázsiából jövő magyarokat, hogy menjenek a havasokon túli országba, mely Atilláé volt.

Azzal sem akarok foglalkozni, hogy vajjon az oroszok itt voltak-e már Álmos bejövetele előtt, vagy velök együtt jöttek be — Kiewnél csatlakozva hozzájuk. Annyi tény, hogy az a szó „orosz“ (Russ, ruoss) 864. után kapott fel a szlávok között, minthogy Rurik társai russok valának.

Nagy Lajos korától fogva azonban már kétségtelen történelmi adatokkal birunk az oroszokra nézve, a midőn Koriatovits litván herczeg novogorodeki ruthénekkel jöve be hazánkba, Nagy Lajos őt a 14-ik század közepén munkácsi herczeg czimmel, zempléni, máramarosi jószágokkal ajándékozta meg. Ama század végén Koriatovics Munkács ura, később bereghi főispán lőn.

A jelzett időszak óta nincs egyetlen mozzanat történetkönyvünkben, mely másról, mint a ruthének hazafiságáról, a magyar nemzet iránti rokonszenvéről tenne bizonyságot.

Idézhetném például, hogy 1622. táján a magyar korona Ungváron őriztetett, a mi egyik kiváló bizonyságául szolgált már akkor a kárpátalji oroszok hüsége iránti bizalomnak.

Idézhetnék a Rákóczyak korszakából számtalan példát, ama állitásom bizonyitására, hogy az

orosz népnél nincs hivebb társunk szent István birodalmában.

Nem részletezem azt a köztudomásu tényt, hogy az oroszok a bereghi, máramarosi erdőkben tömegesen siratták II. Rákóczy Ferenczet, midőn a haza területét elhagyta.

De egy jellemző momentumot lehetetlen nem érintenem.

Midőn titkos feladások következtében vizsgálat indult meg Bereg megyében a miatt, hogy az oroszok nem akartak a császárért (VI. Károly) imádkozni, hogy segitené őt isten a török elleni hadjáratban, több ruthén vádlott igy nyilatkozott. „Inkább imádkozzunk a mi urunkért, Rákóczyért, hogy hozzánk mielőbb térjen vissza.“

Mindezt csak futólag emlitem, mert azt mondhatnák a skeptikusok, hogy „azok egészen más idők, más viszonyok voltak.“

Ám legyen ugy! Maradjunk tehát a legközelebbi időszaknál.

Az én honvédzászlóaljam jelentékeny része oroszokból állott, s határozottan mondhatom, hogy sem fegyelem, sem hazafias lelkesedés, sem a kitartás tekintetéből nem eshettek kifogás alá!

De az egész önvédelmi harcz alatt a kárpátalji oroszok, a galicziai számtalan emissarius által félre vezetett nehány határszéli község kivételével, szakadatlanul hivek maradtak a magyar alkotmányhoz s kézséggel hozták meg a pénz — és véráldozatot.

Azt mondhatná valaki, — bár alap nélkül mondaná, hogy oroszainknak a Rákóczy zászlói

alatt való küzdelme nem volt egyéb a jobbágyi engedelmességnél, és hogy azok az 1848—49-iki nyilvánulásai a haza szeretetnek, midőn az oroszok velünk együtt versenyeztek a hazafias kötelességek teljesitésében, talán csak a magyar tulnyomó hatalom által idéztettek elő.

Hisz oly közel áll az idő hozzánk, hogy ez állitás alaptalan voltát szükségtelen bizonyitanom.

De én ezeknél sokkal ujabb bizonyitékokra is hivatkozom.

Az 1860. évi birodalmi tanácsban Nádasdy gróf igazságügyminiszter a telekkönyveknek az illető nemzetiségek anyanyelvén vezetéséről nyilatkozván, — az ellen a máramarosi ruthének, oláhok rögtön állást foglaltak.

A többi között, a mi oroszaink, élökön a hazafias érzelmü lelkészekkel, intelligencziájok többbi tagjával, föliratot intéztek az igazságügyminiszterhez.

Irat-gyüjteményemben gondosan őrzöm ugy az oroszok mint a románok egyaránt merész és szép feliratai hiteles másolatát.

Csak egy pár tételt idézek az oroszok feliratából, a románokéról egy más alkalommal szándékozom irni.

„Azon nép, melyhez a ruthénnek csatlakoznia kell és lehet, egyedül a magyar nép és pedig ugy az élet mindennapi érdekeinél, mint a mult idők tapasztalatainál fogva, mely szerint a ruthén nép a magyarral, ennek Európába bejövetele idejéből és a rutheneknek Kiewben hozzá csatlakozásától, tehát ezer év óta testvéries egyetértésben élt. Ezek azok, a mik, a ruthént a magyarhoz kapcsolják és ezen helyzetből eredő

csatlakozás jelenleg is oly erős, hogy a **ruthén és magyar nép között a kölcsönös őszinte testvériség a jelen időben is csorbithatlanul fennáll és mint természetszerü továbbra is kétségtelenül fenn fog álani.** stb. stb.

És ebben a feliratban, melyet minden orosz lelkész, birtokos és községi elöljáró aláirt, azt kérik, hogy a **telekkönyvek magyarul vezettesenek.**

És mikor kérik? az absolut hatalom nyomása alatt, nem rettegve a szuronyokat, a fogdmegeket, s tüntetőleg szólalva föl anyanyelvök ellen a **magyar nyelvnek, mint hivatalosnak védelmére.**

Ez a határozott lépés volt az, mely a bécsi minisztériumnak a még nagyobb válaszfalak épitésére s szétszaggatásunkra irányzott törekvéseit, a többi tényező segélyével, meghiusitotta.

Ne feledjük ezt!

Azok az urak pedig, a kik akár személyes érdekből, akár hazafias féltékenységből mindent kátói szigorral mérlegelnek s elfeledve a multat, vagy nem okulva a történelem nyujtotta példákból a kákán is göböt keresnek, látogassák meg a máramarosi, ugocsai, beregi, ungi, orosz lelkészek és az orosz intelligentia többi tagjait házok tüzhelyénél s látni fogják — talán igen csekély kivétellel — mindenütt a falakon a magyar történelemi képeket az asztalokon a magyar irodalom régibb, ujabb és legujabb termékeit, a magyar hirlapokat, szóval: **magyar szellem lengi át az egész család életét.**

S ha valaki észrevétlenül a nap bármely órájában közibök lépne, mindig ugy találná, hogy a család tagjai magyarul társalognak egymás között is.

Mind ez a legkedvezőbb jelenség, a legfényesebb bizonyiték arra nézve, hogy az oroszt egészen a miénknek tekintsük.

Örüljünk a testvéri jobbnak, a mely felénk testvériesen nyujtatik és ne hütsük le a hazafias érzelem meleg nyilvánulásait a kétely, a gyanusitás dermesztő jegével. Járjunk elől, nem csak a hazafias buzditásban, hanem a — bizalomban is.

TARTALOM.

SAJTÓHIBAK.

11.	lapon	7.	sorb.	felülről	Nejegrovetz	hely.	olvas.	Nyegrovetz
„	„	2.	„	alulról	mely	„	„	melyek
„	„	1.	„	„	emlékeztet	„	„	emlékeztetnek.
12.	„	1.	„	felülről	nevet	„	„	nevét
13.	„	12.	„	alulról	családlakik	„	„	család lakik
14.	„	12.	„	„	telepitvénytő!	„	„	telepitvénytől
16.	„	8.	„	felülről	bű	„	„	hű
19.	„	1.	„	„	egészen Kárpátig,	„	„	egész a Kárpátig
„	„	8.	„	„	határ	„	„	határ“
26.	„	14.	„	„	következtébén.	„	„	következtében.
27.	„	13.	„	„	lenni	„	„	lenni :
32.	„	3.	„	alulról	letrehozásábsn	„	„	létrehozásában
31.	„	10.	„	„	hanem hogy	„	„	hanem, hogy
32.	„	3.	„	felülről	kljelentem,	„	„	kijelentem,
34.	„	5.	„	„	ruthenek	„	„	ruthének
37.	„	2.	„	alulról	Hivatkozunk	„	„	Hivatkoztunk
40.	„	3.	„	felülről	nlőadások,	„	„	előadások,
41.	„	4.	„	„	érzelmü	„	„	érzelmü,
48.	„	15.	„	alulról	cgyik	„	„	egyik
51.	„	13.	„	felülről	külsejü	„	„	külseje
56.	„	1.	„	„	és	„	„	is
57.	„	15.	„	„	ezentu	„	„	ezentul
59.	„	1.	„	alulról	rendelkezósének	„	„	rendelkezésének.
61.	„	10.	„	„	hozni.	„	„	hozni.“
62.	„	13.	„	„	felnem	„	„	fel nem

Jegyzet. A 31. 32. lap tévesen egymásután kétszer van számozva